ПІДСУМОК

Рік 2009-й: втрати, здобутки, плани

Рік тому оптимісти від науки ділилися з читачами «Світу» (№47—48, 2008) рецептами антикризового коктейлю. Чи зуміли науковці скористатися уроками кризи, передбачити можливі падіння і, попри всі закони глобального фінансово-економічного явища, не тільки вижити, а й заявити світу про наукові досягнення? Про це учені й організатори української науки розповіли кореспонденту газети.

Владислав ГОНЧАРУК, директор Інституту колоїдної хімії та хімії води ім. А. В. Думанського НАН України:

— Я б відповів філософськи: роки, що минають, сварити не можна. Попри всі складнощі, це був чудовий рік. Він, дійсно, приніс вагомі результати і в науці, і в практичній реалізації наших наукових досягнень. Звичайно, хочеться більшого, і це правильно. У мене плани завжди на порядки більші, ніж ті, які реально можна виконати. Це для того, щоб було видно перспективу.

Торік, з урахуванням базових досліджень за попередні роки, ми отримали фантастичні, принципово нові результати, які перевертають увесь наш світогляд про появу життя і роль води в ньому. Світ вважає, що вода — проста речовина, але ніхто ніколи не звертав уваги на особливу складність води і її виняткову роль у нашому житті. Ми звикли думати про воду як про молекулу, що складається із двох атомів водню та атома кисню. Ніхто не звертав уваги на одну найменшу, але важливу деталь — що водню у нас три. І це три абсолютно різних елементи. Один із них — водень важкий, дейтерій, від наявності якого принципово залежать усі властивості води, навіть ті базові константи, прийняті в усьому світі як постійні. Йдеться про чисту воду, без домішок.

Разом з російськими вченими ми виявили наявність гігантських кластерів у воді, визначили їх властивість як хімічних, так і фізичних величин, розміри, кількість у воді. Зменшення чи збільшення концентрації дейтерію робить воду токсичною для всіх біологічних об'єктів Землі. Для цього ми відкрили принципово новий метод контролю якості води — за зміною формули крові. Роботи тільки почали публікувати, багато з них лише в стадії оформлення публікації.

Минулого року вдалося повністю завершити розробку нових стандартів на питну воду, які принципово відрізняються від усіх світових підходів. Це, дійсно, революційний підхід, адже в жодній країні світу немає державних стандартів, які б визначали якість води за тими параметрами, які ми пропонуємо.

Загалом рік 2009-й був дуже важливий. Кандидатські дисертації в інституті захистили 11 молодих науковців. Це — золотий фонд нашої науки. Тому від 2010 року я очікую ще вагоміших результатів. Єдине, що хотілося б — більшої уваги з боку уряду до фундаментальної та прикладної науки.

Анатолій ЗАГОРОДНІЙ, директор Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України:

— Безумовно, рік був непростий. Однак, підбиваємо його підсумки і констатуємо, що поступ все-таки є, результати маємо вагомі. Досить сказати, що наш Інститут теоретичної фізики нині на першому місці за таким важливим показником, як кількість цитувань на одного працівника. Це стосується робіт, виконаних в актуальних напрямках сучасної фізики взагалі і теоретичної зокрема: нанофізики, молекулярної електроніки, фізики плазми, квантової теорії поля. Тобто в нас немає спаду в рівні тих досліджень, які проводимо. Маємо ще один успіх: нарешті затверджено Державну цільову науково-технічну програму з упровадження грід-технологій. Можливо, не надто властиво для нашого інституту, але саме він є базовим у програмі, саме ми перші звернули увагу на ці новітні інформаційні технології. Будемо працювати, аби грід-технології широко застосовувалися у фізичній науці та інших галузях. Програма передбачає багато серйозних завдань, і ми сподіваємося, що з ними впораємося.

У цілому рік 2009-й пройшов для нас під знаком плюс. Хоча умови, в яких працюємо, залишають бажати кращого. Наприклад, температура в інститутських приміщеннях від +8 до +10 градусів. Це пов'язано з тим, що ціна за опалення була піднята більш, як у півтора разу, і ні копійки коштів додатково не виділено. Намагаємося бути дуже ощадливими, інакше доведеться залазати у власну кишеню... Власне, ми це вже частково зробили. Передбачали, звичайно, підвищення тарифів за опалення, але більш плавне, поступове, як то було в минулих роках. Сталося ж зовсім по-іншому...

Зустрівши рік новий, налаштовані оптимістично, адже серед нас багато людей, відданих науці, і працюють вони незалежно від кількості тієї грошової винагороди, яку отримують. Це щира правда. У нас таких багато, і на цьому тримаємося.

Мирослав ПОПОВИЧ, директор Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України:

— Пережили рік... Платили зарплату — регулярно, і навіть скорочення штатів не було. Над усе я боявся, що заробітну плату підвищать, а додаткових коштів на це не дадуть. Їх потрібно буде вишукувати за рахунок внутрішніх резервів... У період кризи співробітників не можна скорочувати, бо ж, як правило, залишаєш беззахисних, а «викидаєш» сильніших. Це дуже болісно для науки, і дуже важко потім підбирати людей для науки. Так що цей рік ми пережили без важких втрат.

Чого в період кризи навчилися? Сьогодні вже всі знаємо, що таке дефолт, інфляція, дефляція... Ми краще стали розуміти механізми, які діють у державному економічному і культурному житті. Ну, і краще стали бачити якості наших політичних лідерів. Власне, не так уже й погано прожили 2009-й рік, бо могло бути значно-значно гірше.

Нещодавно я повернувся з Варшави, де мав зустріч із співробітниками «Газети виборчої». Їм так само важко доводилося, із 4 тисяч працівників близько 400 скоротили. Нелегко Латвія пережила кризовий рік, Угорщині було непереливки... Безумовно, було важко і нам, але не найгірше, якщо надалі не опустимося нижче...

Леонід ГУБЕРСЬКИЙ, ректор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка:

— Рік 2009-й був непростий для України. Для нас він був ще й особливий — рік 175-річчя університету накладав відбиток на всю діяльність закладу. Це й спонукало колектив працювати злагоджено і стабільно, а в цілому досягти низки позитивних результатів.

Насамперед, ми успішно закінчили навчальний рік, випустили велику групу молодих фахівців для сфер природничих, технічних і гуманітарних наук, які, переконаний, знайдуть достойне місце в житті нашого суспільства. Досягли певних результатів у науковій діяльності, видали сотні нових монографій, підручників, навчальних посібників, які конче необхідні для навчального процесу і проведення подальших наукових досліджень. Ми суттєво зміцнили, незважаючи на всі економічні проблеми, нашу матеріальну базу — за рахунок позабюджетних коштів. Це і база для наукових досліджень, навчальні лабораторії, робочі місця, бази відпочинку, практики, гуртожитки, студентська поліклініка, їдальні. Зроблені капітальні реконструкції їдалень в головному корпусі і в корпусі фізичного факультету, нова їдальня-кафе відкрита на біологічному факультеті. Дещо зміцнили оздоровчо-спортивну базу в с. Плюти Київської обл., в Каневі, в Криму. Вдалося домовитися із Радою профспілок України про перехід в наше підпорядкування філії санаторію «Жовтень» в с. Прохорівна (45 га колишньої садиби першого ректора університету М. Максимовича), а 1 січня 2010 року Президент України підписав Указ про передачу 6,5 тис. га землі канівської заповідної зони до нашої тамтешньої бази, на якій проходять практику студенти.

Крім того, ми створили єдиний поки що в Україні Інститут високих технологій, де будемо готувати фахівців з числа студентів біологічного, хімічного, фізичного, кібернетичного, радіофізичного, математичного напрямів. До роботи залучимо провідних професорів, учених з Національної академії наук, які сприятимуть підготовці висококласних фахівців, хоч і обмеженої кількості, зате справжньої наукової еліти. Упевнений, це будуть сучасні фахівці з нанотехнологій. Ну, а зараз спільно з Національною академією наук ми створюємо науковий парк — наприкінці року таке рішення прийняла Президія НАН України.

Володимир МОРГУН, директор Інституту фізіології рослин і генетики НАН України:

— У році минулому колектив нашого інституту працював чітко, без збоїв. Ми виконали наукові програми фундаментальних і прикладних досліджень — попри кризу, хоч, треба визнати, в багатьох випадках вона нам завадила. У 2009-му році в Державний реєстр сортів, що будуть вирощуватися в Україні, введено 11 наших сортів пшениці і гібриду кукурудзи. Це нове покоління сортів, що відрізняється хорошими хлібопекарними властивостями і високими врожаями. Маємо надію, що невдовзі це нове покоління вийде на широкі лани. Відрадно, що сорти інституту не підкачали і забезпечили на великих площах високі врожаї. Торік наш сорт пшениці Фаворитка в господарстві Черкащини забезпечив урожай 131,5 ц/га — це рекордний урожай за всю історію України! Навіть 2008-й — сприятливий для врожаїв рік — не приніс нам такого успіху. Це велика перемога нашої науки і нашого інституту. Іншими словами — вдарили по кризі новим рекордним сортом.

Взагалі-то криза кризою, а продовольча програма — це національна безпека країни. На День поля ми виїздили в інші заклади, в інші області, зокрема Полтавську, Кіровоградську, де на великих площах використовують сорти і технології, розроблені в нашому інституті. А створений у нас Клуб 100 — школа передових технологій — забезпечує отримання таких рекордних урожаїв. Я вважаю, якщо Україна хоче в Європі посісти не останнє місце, повинна вирощувати високі врожаї, і розробки Інституту фізіології рослин і генетики сприяють вирішенню цих задач.

Анатолій ШИРОКОВ, голова Профспілки працівників НАН України:

— У році, що минув, були приємні моменти в житті кожної людини, були здобутки і втрати. Рік все одно неповторний, такого не буде в нашому житті, то ж треба цінувати те, що маємо.

А тепер із соціально-економічної точки зору життя суспільства. Давайте згадаємо, як на початку року відомі державні мужі лякали невиплачуванням пенсій і зарплат бюджетникам, масовим безробіттям, тим, що Україні не вдасться щомісяця розраховуватися за російський газ. Але всі ці просторікування виявилися безпідставними. Так, рік був важкий, складний, зокрема і для нашої рідної Академії наук, але треба віддати належне уряду за те, що працівники бюджетної сфери прожили цей рік без великих втрат. Те, що було заплановано, Академія отримала до копійки, в т. ч. заробітної плати. Зрозуміло, хотілося б більшого...

Будемо сподіватися, що кризи минають, що цього року все-таки стабілізується соціально-економічна ситуація, хоч, погодьтеся: Україна в цьому плані «унікальна» держава... Оптимізму всім, здоров'я, благополуччя, нових творчих успіхів нашій рідній Академії і кожному науковцю. Нехай щастить завжди і в усьому!

Підготувала
Ірина НІКОЛАЙЧУК
Фото Євгена ЧОРНОГО